

ԿԱՆԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Այստեղ էլ օրէնքները անյայտ են:

Մեր գլուխներից վեր՝ երկնքի կենտրոնում փայլում է սիրոյ այն աստղը, որ մեզ է վիճակուած: Եւ մեր սէրը միշտ կը ծնի այն աստղի շողերից ու մթնոլորտից: Իզուր տեղը մենք կ'աշխատենք դառնալ աջ կամ ձախ, դէպի բարձունքները կամ դէպի խորքերը: Մեր ամբողջ կեանքը պատող այդ դիւթական օղակից ազատուելու համար՝ մենք իզուր կ'աշխատենք բռնադատել մեր բնազդը, ընտրութիւն անել հակառակ մեր աստղի, վերջիվերջոյ մենք էլի կ'ընտրենք այն կիներ, որ մեզ վիճակուած է մեր աստղով: Եւ թէկուզ Դօն-ժուանի պէս մենք հազարումէկ կիներ համըռուած լինենք, երբ վրայ հասնի երեկոն, և բազուկները հեռանան ու շրթունքները զատուին, մենք կը զգանք, որ սա միենոյն կիներն է, բարի կամ վատ, քնքոյշ կամ անսիրտ, սիրող կամ անհաւատարիմ, որ կանգնած է մեր առաջ...

Իսկապէս մենք երբէք չենք կարողանում դուրս դալ այն փոքրիկ փայլուն շրջանից, որ ճակատագիրը քաշում է մեր քայլերի շուրջը: Եւ կարծէք թէ մարդիկ նոյնիսկ չափազանց հեռուից գիտեն այս անանցանելի օղակի մեծութիւնը և նիւանսները: Եւ ահա այս հոգեւոր ճառագայթների գոյնն է, որ նրանք նկատում են ամենից առաջ և ըստ այնմ կամ մեկնում են իրանց ձեռքը ժպտալով, կամ յետ քաշում երկիւղով: Մենք ամենքս իրար ճանաչում ենք մի գերագոյն մթնոլորտում: Եւ մի անծանօթի մասին իմ կազմած գաղափարը անմիջապէս հաղորդակից է մի խորհրդաւոր ճշմարտութեան որ աւելի խորունկ է քան նիւթական ճշմարտութիւնը: Ո՞վ չի զգացել այն՝ ինչ կատարւում է մեզանից չափազանց հեռու մարդկանց ներքին անթափանցելի աշխարհում: Եթէ դուք ովկիանոսների մէջ կորած մի կզդուց մի նամակ էք ստանում գրուած այնպիսի ձեռքով, որի գոյութիւնն անգամ դուք չգիտէիք, վստմհ էք արդեօք, որ դա մի անծանօթի գրած է: Այն վայրկենին երբ կարդում էք նամակը, չէ՞ք զգում արդեօք այնպիսով ձեզ հան-

գիպող հոգու վրայ բացարձակ ճշմարտութեան հաւաստիք՝ աւելի խորունկ, աւելի հզօր քան բոլոր սովորական ճշմարտութիւնները: Միւս կողմից միթէ այն հոգին որ ժամանակի և տարածութեան միջից մտածել է ձեր հոգու մասին, չի ունեցել նոյնպիսի ճշմարտութեան հաւաստիք: Ամեն կողմից տարօրինակ ծանօթութիւններ կան և մենք չենք կարող ծածկել մեր գոյութիւնը: Ոչինչ այնպէս լոյս չի սփռում հոգիների մէջ եղած նուրբ կապերի վրայ՝ որքան այն փոքրիկ խորհրդաւորութիւնները, որոնք ծագում են երկու անծանօթների մէջ փոխանակած նամակներից: Սա գուցէ մէկն է դռների այն նեղլիկ բացուածքներից, որոնց միջոցով մենք կարողանում ենք մի վայրկեան իմանալ թէ ի՞նչ է կատարւում այն գանձերի այրեւում, որոնք երբէք չեն գտնուիլ: Այս բացուածքներն անշուշտ չափազանց ողորմելի են, բայց չեղած տեղը մենք ստիպուած ենք բաւականանալ թէկուզ ամենագոնատ, խղճուկ լոյսով: Քննեցէք որեւէ մէկի թղթակցութիւնները և դուք այնտեղ կը գտնէք մի տարօրինակ միութիւն: Եւ չեմ ճանաչում ո՛չ սրան ո՛չ նրան, որոնք ինձ հարց են ուղղում այս առաւօտ, և սակայն ես գիտեմ արդէն, որ չեմ կարող առաջինին պատասխանել նոյն ձևով ինչպէս երկրորդին: Եւ տեսայ՝ արդէն մի անտեսանելի բան: Եւ իմ հերթին, եթէ մէկը, որին ես երբէք չեմ նկատել, գրում է ինձ, հաւատացած եմ, որ իր նամակը կէտառկէտ նոյնը չէ, ինչ որ նա գրել է այս վայրկեանին ինձ նայող բարեկամին: Միշտ մի անըմբռնելի վերացական տարբերութիւն կայ: Սա նշան է այն աներևոյթ ողջոյնի, որ մի հոգի ուղղում է մի ուրիշ հոգու: Պէտք է կարծել, որ մենք ճանաչում ենք իրար այն գերազանց աշխարհներում, որոնք մեզ անծանօթ են, որ մենք մի ընդհանուր հայրենիք ունինք ուր մենք գնում ենք, գտնում ենք իրար և որտեղից մենք յետ ենք գալիս առանց դժուարութեան:

Ահա այդ ընդհանուր հայրենիքումն ենք մենք ընտրում մեր սիրած կանանց և ահա թէ ինչո՞ւ մենք չենք սխալւում, ինչպէս և չեն սխալւում մեր սիրածները: Սիրոյ թագաւորութիւնը նախ և առաջ հաւատի ճշմարտութիւնների մեծ թագաւորութիւնն է, որովհետեւ այդտեղ է, ուր հոգիները ամենաշատ ժամանակն ունին: Այստեղ նրանք իրար ճանաչելուց դուրս՝ անելիք չունին: Նրանք փոխադարձապէս հիանում են իրարով, արցունքն աչքերին հարցեր են տալիս, ինչպէս այն ջահիլ քոյրերը, որոնք գտնում են իրար, գրկւում ու համբուրւում են: Նրանք վերջապէս ժամանակ են գտնում իրար ժլատալ, ապրել մի վայրկեան միայն իրանց համար ամենօրեայ

ժանր կեանքի հանգստեան այս ժամին Եւ գուցէ այս ժպիտներն և աննկարագրելի հայեացքներն են խորհրդաւոր կերպով ճաշակ տալիս սիրոյ նոյնիսկ ամենաանհամ վայրկեաններին, և յաւիտենականապէս պահպանում երկու շրթունքների հպումի յիշատակը:

Ես խօսում եմ այստեղ միմիայն իսկական և նախասահմանուած սիրոյ մասին: Երբ մենք հանդիպում են նրանցից մէկին որ բախտը մեզ է վերապահել, և որին նա դուքս է հանում մեր կեցած խորհրդաւոր քաղաքների խորքից, ուր մենք ապրում ենք առանց իմանալու և նրան ուղարկում է որոշ ժամին մեր անցնելիք ճանապարհի վրայ, մենք այդ գգում ենք հէնց առաջին հայեացքից: Ոմանք փորձում են այն ժամանակ բռնադատել բախտը: Գուցէ մենք զայրոյթով փակենք մեր աչքերը ձեռքով՝ չտեսնելու համար նրան, որին հարկաւոր է տեսնել. գուցէ մենք կարողանանք մեր փոքրիկ ոյժերով յաւիտենական ոյժերի դէմ պայքարելով՝ կտրել, անցնել ճանապարհը՝ դիմելու համար դէպի մի ուրիշը, որ մեզ համար չի եկել այնտեղ: Մակայն իզուր, այնուամենայնիւ մենք «չենք կարողանայ յուզել կանգնած ջուրը ապագայի մեծ թասերի մէջ»: Ոչինչ չի պատահի. վերնական վեհ ոյժերը չեն իջնի և այսնոր համըոյրներն ու անօգուտ ժամերը կը հրաժարուեն միանալ մեր կեանքի իսկական ժամերին և համըոյրներին...

Բախտը յաճախ չտեսնելու է տալիս, բայց նա հաստատ գիտէ, որ մենք կը գանք դէպի նա երեկոյեան, և որ վերջին խօսքը իրան է պատկանում: Նա կարող է փակել աչքերը, այդ ժամանակը կորած է մեզ համար:

Թւում է թէ կինը մեղանից աւելի է ենթակայ բախտին. նա կրում է բախտի իշխանութիւնը ամենամեծ պարզութեամբ և երբէք ուժով չի պայքարում նրա դէմ: Նա աւելի մօտ է Աստծուն և աւելի նուազ վերապահումով է անձնատուր լինում գերագոյն միտքերին: Եւ անշուշտ այս է պատճառը, որ մեր կեանքի այն դէպքերը, որոնց նա մասնակցում է, ասես մեզ տանում են դէպի բախտի աղբիւրը: Եւ հէնց այնտեղ է, որ մարդ անցողակի ունենում է «մի պարզ նախազգացում այն կեանքի, որը միշտ գուգահեռական չէ արտաքին կեանքին»: Յինը մեզ մօտեցնում է մեր էութեան դռներին:

Ո՞վ գիտէ, գուցէ հերոսները իրանց աստղի ոյժն ու հաւատարմութիւնը կարողացել են իմանալ միայն այն խորունկ վայրկեաններից մէկում, երբ նրանք քնած են եղել կնոջ կրծքի վրայ: Եւ մի մարդ՝ որի գլուխը երբէք չի հանգչել մի կնոջ

կրծքին, կարճիկ է ունենալ արդեօք ապագայի իսկական գիտակցութիւնը:

Էլի մի անգամ մտնենք գերագոյն գիտակցութեան խռովայոյզ շրջանը: Ահ, որքան ճշմարիտ է, որ այստեղ էլ, «այսպէս կոչուած հոգեբանութիւնը այն որդերից մէկն է, որոնք սրբաւայրում բռնի տիրել են աստուածների իսկական պատկերներին յատկացրած անկիւնը»: Որովհետեւ խօսքը մակերևոյթի համար չէ, ինչպէս և ամենածանրակշիռ յետին մտքերի համար: Մի թէ կարծում էք, որ սիրոյ մէջ մտքերից, գործողութիւններից և խօսքերից դուրս էլ բան չկայ և որ հոգիները չեն դուրս գալիս այս բանտերից: Պէտք կայ իմանալու թէ նա, որին ես այսօր համբուրում եմ խանդոտ է, թէ հաւատարիմ, ծիծաղկոտ, թէ տխուր, անկիւն թէ նենգաւոր: Հաւատացած էք, թէ այս փոքրիկ ողորմելի խօսքերը բարձրանում են մինչև այն կատարներն, ուր մեր հոգիները նստած են և ուր մեր ճակատագիրը կատարում է լուծեամբ: Ի՞նչ փոյթ, թէ նա խօսում է անձրևից կամ զարդերից, փետուրներից ու ասեղից և թէ նա կարծես ինձ չի հասկանում: Կարծում էք միթէ, որ ես ծարաւ եմ գերբնական խօսքերի, երբ նկատում եմ ինչպէս մի հոգի նայում է իմ հոգու ներսը, և երբ գերագոյն մտքերն անգամ իրաւունք չունին գլուխ բարձրացնել միստերի առաջ: Ես միշտ ուկիանոսի ափին եմ. եթէ լինէի Պլատոն, Պասկալ կամ Միքել Անջելօ և եթէ սիրածս ինձ հետ խօսէր իր ականջողներից, այնուամենայնիւ ինչ որ նա ասէր, կամ ես ասէի, միևնոյն ձևով կը լողար այն ներքին ծովի խորքերում, որ մենք փոխադարձաբար տեսնում ենք իրար մէջ: Իմ ամենավերսեմ միտքը աւելի ծանրութիւն չի ունենայ կեանքի և սիրոյ կշեռքում՝ քան այն երեք բառերը որ ինձ սիրող երեխան կ'ասէր իր արծաթէ մատանու, իր ակնազարդ օղակի կամ յուլունքների մասին:

Մենք չենք հասկանում, որովհետեւ մենք միշտ գտնւում ենք հասկացողութեան ստորին աստիճաններում: Բաւական է բարձրանալ և հասնել լերան առաջին ձիւներին և ահա բոլոր անհարթութիւնները տափականում են բացուող հորիզոնի սլորքող ձեռքի տակ: Ի՞նչ տարբերութիւն կայ այն ժամանակ Մարկոս Աւրելիոսի մի խօսքի և երեխայի այն ֆրազայի մէջ, որ ասում է, թէ ցուրտ է: Հեղ լինինք և տարբերենք դիպուածը էութիւնից: Ամենագեղեցիկ մտքերը, ինչպէս և ամենաստոր գաղափարները չեն կարող փոխել մեր հոգու յաւիտենական պատկերը, ինչպէս որ Հիմալայները և անդունդները չեն փոփոխի մեր երկրի պատկերը աստղերի մէջ: Մի հայեացք, մի

համբոյր և մի անտեսանելի ու հզօր ներկայութիւն ամեն ինչ է. այդ վայրկեանին, ես գիտեմ, որ կանգնած եմ հաւասարի կողքին:

Եւ այդ հաւասարը յիրաւի սքանչելի է և տարօրինակ: Աղջիկներից ամենայնտիւնը անգամ հէնց որ սիրում է արդէն մի բան ունի, որ մենք չունինք երբէք, որովհետեւ նրա հասկացողութեամբ սէրը միշտ յաւիտենական է: Գուցէ և այս է պատճառը, որ նրանք բոլորը իրանց կոյս կարողութիւններով յարաբերութիւններ ունին, որոնք մեզ անծանօթ են: Կինը երբէք չի մոռանում իր սիրոյ գանձի ճանապարհները. ճոխութեան թէ խղճութեան մէջ, տգէտ թէ իմաստուն, փառքի թէ անարգանքի մէջ, եթէ ես նրան մի խօսք ասեմ, որ իրապէս դուրս գայ իմ հոգու կոյս խորքերից, նա կը կարողանայ գտնել այն խորհրդաւոր շաւիղները, որ երբէք չի կորցրել իր աչքից և առանց տատանուելու նա ինձ իր սիրոյ անսպառ աղբիւրից կը նուիրի մի խօսք, մի հայեացք կամ ժեստ, որը նոյնքան մաքուր կը լինի, որքան իմը: Կարծէք նրա հոգին միշտ իր ձեռքի տակն է, այդ հոգին պատրաստ է գիշեր թէ ցերեկ պատասխանելու մի ուրիշ հոգու ամենաբարձր պահանջներին:

Յարգանքով մօտենանք ամենափոքրերին և ամենահպարտներին, և՛ նրանց որոնք երազուն են, և՛ որոնք խորհում են, և՛ նրանց, որոնք դեռ ծիծաղում են, և որոնք լալիս են, որովհետեւ նրանք բաներ գիտեն, որ մենք չգիտենք և մի լապտեր ունին, որ մենք կորցրել ենք: Նրանք թաքտում են անխուսափելի անմիջական ստորոտում և մեղանից լաւ են ճանաչում նրա ճանապարհները: Եւ հաճախ ինչպէս նրանք ունին զարմանալի ճշմարտութիւններ ինչպէս և սքանչելի լրջութիւն: Եւ մարդ պարզ տեսնում է, որ ամենափոքր գործերի մէջ անգամ կանայք իրանք իրանց զգում են մեծ աստղածնների ուժեղ և հաստատ բազուկների վրայ յենուած:

Քիչ առաջ ես ասում էի, որ կանայք մեզ մօտեցնում են մեր էութեան դոններին: Եւ արդարեւ՝ կարծէք թէ մեր բոլոր յարաբերութիւնները նրանց հետ կատարւում են այդ կուսական դբան բացուածքից և այն անհասկանալի փսփսուկով, որ անշուշտ զուգընթաց է իրերի ծննդեանը, երբ դեռ խօսքը կատարւում է ցած ձայնով մի անսպասելի արգելքի հրաման լսելու երկիւղից:

Նա չի անցնի այս դբան շէմքը և մեզ կը սպասի ներսում, ուր գտնւում են աղբիւրները: Եւ երբ մենք դրսից խփում ենք դբանը և նա բաց է անում, բայց երբէք ձեռքից բաց չի թողնում ոչ բանալին և ոչ փեղկը: Նա մի վայրկեան նայում

է եկողին, և այս կարճ վայրկեանում, նա իմանում է բոլորն, ինչ հարկաւոր է, և ապագայ տարիները ցնցւում են մինչև յաւիտեան... Ո՞վ կ'ասի մեզ թէ ի՞նչ է պարունակում սիրոյ առաջին հայեացքը, այս «կախարդական դաւազանը, որ շինած է լոյսի մի բեկուած ճառագայթից», ճառագայթ՝ որ ծնունդ է առել մեր էութեան յաւիտեանական օջաղից և որը կ'երպարանափոխում է երկու հոգիներ և նրանց երիտասարդացնում է քսան դարերով:

Դուռը կամ բացւում է կամ վերստին փակւում. էլ ոչ մի ջանք մի արէք, որովհետեւ ամեն ինչ վճռուած է. նա գիտէ: Նա էլ հաշուի չի առնի ձեր գործողութիւնները, ձեր խօսքերը, ձեր մտքերը, և եթէ դեռ նրանց վրայ հսկում է, նա կ'անի այդ ժպտալով:

Եւ նա դէն կը շարտի այն բոլորը, ինչ որ չի գայ լրացնելու առաջին հայեացքի հաւաստիքը: Եւ եթէ դուք մտածէք նրան սխալեցնել, հաւատացած եղէք, որ նա կը յաղթանակի, և մենակ դուք կը սխալուիք, որովհետեւ նրա աչքում դուք՝ դուք էք մնում իրապէս և ոչ այն, ինչ կարծում էք լինել ձեր հոգում, նոյնիսկ այն դէպքում, եթէ նա շարունակ խաբուի մի ժպտով, ժեստով կամ արցունքով: Կանայք իսկապէս բոլոր մեծ և անտեսանելի բաների քողապատ քոյրերն են: Նրանք մեզ շրջապատող անհունութեան ամենամօտիկ աղգականներն են և միայն նրանք գիտեն ժպտալ այդ անհունութեանը այնպէս ինչպէս մանուկը ժպտում է իր հօրը, որից չի վախենում: Նրանք պահպանում են այս աշխարհում որպէս մի երկնային և անօգուտ դարդ, ձեր հոգու աղդ և եթէ նրանք թողնեն հեռանան, ոգին մենակ կը թագաւորէր անապատի վրայ: Նրանք պահում են դեռ առաջին օրերի աստուածային յոյզը և նրանց արմատները մերինից աւելի ուղիղ են թաղուած այն ամենի մէջ, ինչ երբէք սահման չի ունեցել:

Եւ խղճում եմ նրանց, որոնք տրտնջում են կանանցից, որովհետեւ նրանք չեն հասկանում, թէ որպիսի բարձրութեան վրայ են գտնւում իսկական համբոյրները: Եւ սակայն նրանք, այս կանայք որքան ջնջին են երևում, երբ տղամարդիկ նրանց նայում են անցողակի: Ահա իրանց փոքրիկ բնակարաններում նրանք իրարանցման մէջ են, մէկը կուացած է մի փոքր, միւսը հեկեկում է, երբորդը երգում է և վերջինը ասեղնագործում է, և ոչ մի տղամարդ չի հասկանում, թէ նրանք ի՞նչ են անում:

Տղամարդիկ նրանց այցելում են այնպէս, ինչպէս կ'այցելեն ժպտացող իրերին, նրանք մօտենում են զգուշութեամբ և

այսպիսով հողին իհարկէ չի կարող ներս մտնել, բայց եթէ ամենաբացառիկ դիպուածով: Նրանք հարց են տալիս թերահաւատութեամբ, բայց կանայք ոչինչ չեն պատասխանում, որովհետեւ կանխապէս գիտեն արդէն:

Եւ ահա նրանք հեռանում են վերքաշելով ուսերը, համր-զուած՝ թէ կանայք իրանց չեն հասկանում... «Բայց ի՞նչ կարիք ունին նրանք հասկանալ, ասում է մի բանաստեղծ, որ միշտ իրաւունք ունի—ի՞նչ պէտք ունին հասկանալ այս երջանիկ հոգիները, որոնք ընտրել են ամենալաւ բաժինը և որոնք ինչպէս սիրոյ մի մաքուր բոց այս հողեղէն աշխարհում, բռնակում են միմիայն տաճարների կատարներին, կամ թափառական նաւերի ծայրերին, որպէս նշան երկնային կրակի, որի մէջ լողում է ամեն ինչ: Շատ յաճախ այս սիրող երեխաները կարողանում են նուիրական ժամերում բռնել ընտելեան սքանչելի գաղտնիքներ և յայտնագործել անգիտակից նրբամտութեամբ: Գիտունը նրանց հետևում է, որպէսզի հաւաքի այն բոլոր գանձերը որ իրանց անմեղութեամբ նրանք ցրում են ճանապարհներին: Բանաստեղծը՝ որ զգում է այն, ինչ կանայք զգում են, շնորհապարտ է մնում նրանց սիրուն և աշխատում է իր երգերով վերադարձնել այդ սէրը, ոսկէ դարի այս սերմը, ուրիշ ժամանակներում, ուրիշ երկրներում»:

ՄԵՏԵՐԼԻՆԿ

Թարգմ. ***